

MAJA GODINA: IZ MARIBORSKIH PREDMESTIJ. O življenju in kulturi mariborskih delavcev v letih 1919 do 1941. Založba Obzorja Maribor, Maribor 1992, 209 str., ilustr., Summary, Zusammenfassung.

448

Pričujoča knjiga vsebuje dopolnjeno besedilo avtoričine magistrske naloge (Delavska kultura v Mariboru od leta 1919 do 1941. Oddelek za etnologijo na FF v Ljubljani, 1990). Predmet njene obravnave so delavci, ki so bili zaposleni v dvajsetih in tridesetih letih v mariborski tekstilni industriji in v Delavnicah državne železnice v Mariboru. Raziskovalno zanimanje je Godinova usmerila v življenje delavcev in njihovih družin predvsem "zunaj tovarniških zidov, torej /... /po opravljenem delu". Zanimal jo je delavski vsakdanjik in nekatere njegove prvine, kot so stanovanje, prehranjevanje, oblačenje, družinski proračun in družinske skupnosti, prosti čas, šege in navade, zdravstveno stanje in zdravljenje itd.

Okvir oziroma podlaga za življenje izbranih socialno - profesionalnih skupin je uvodno oblikovan kot "oris razvoja mariborske industrije od leta 1919 do 1941". Ti dve gospodarski panogi (tekstilna industrija in železniške delavnice) nista bili izbrani naključno. Pomenili sta pomembni mariborski industrijski veji. Mariborska tekstilna industrija je namreč zaposlovala več delavcev kot vse druge tovarne v Mariboru skupaj, železniška strojna tovarna pa je bila prva večja industrija v Mariboru z velikim številom zaposlenih delavcev. Poleg razvoja industrije je avtorica na podlagi arhivskih virov prikazala tudi delovne razmere, načine ravnanja z delavci in njihovega izkoriščanja.

Osrednji del raziskave z naslovom Življenje in kultura mariborskih delavcev od leta 1919 do 1941 prinaša tematska poglavja. V prvem Godinova osvetljuje sestavo mariborskega delavstva glede na njegov lokalni in socialni izvor ter nacionalno pripadnost. Pri tem ugotavlja razliko med tekstilnimi delavci na eni in železniškimi delavci na drugi strani. Zaradi lege Maribora blizu avstrijsko-slovenske meje se zdi ustrezna tudi pozornost, ki jo je avtorica posvetila nacionalni sestavi izbrane socialno-profesionalne skupine in odnosom med delavci različnih narodnosti in njihovimi nadrejenimi.

Stanovanjske razmere, v kakršnih so živele družine mariborskih predvojnih industrijskih delavcev, so opisane v dveh poglavjih, najprej v zvezi z nastankom in razvojem delavskih naselij in kolonij, nato pa še v zvezi s stavbarstvom oziroma lastno graditvijo in notranjo stanovanjsko kulturo. Poleg opremljenosti stanovanj je avtorica raziskovala tudi organizacijo družinskega življenja. V sicer različnih stanovanjskih okoliščinah, v katerih so bivale delavske družine, ugotavlja nekatere skupne značilnosti: prostorsko stisko, nizko bivalno raven stanovanj, skromno stanovanjsko opremo (pomanjkanje postelj), slabo kvaliteto in cenenost pohištva. Avtorica pa vendar dodaja "ob rob", da kaže omenjeno stanovanjsko podobo pripisati bolj predmestnim in gmotnim razmeram kot poklicni pripadnosti družinskih članov.

Večjo odvisnost od gmotnih razmer delavskih družin ugotavlja Godinova v prehrani, ki jo poleg tega v veliki meri določa tudi pripravljalec obrokov, njegovo znanje in krajevni izvor (prehranska tradicija). Poleg prehranskih sestavin govori to poglavje tudi o nabavljanju živil, pripravljanju in razdeljevanju hrane. Omenjena kulturna sestavina je v razpravi ustrezno uravnotežena z

drugimi, pomeni pa uvod v avtoričino nadaljnje, razširjeno raziskovanje kulture prehranjevanja.

Poglavje o oblačenju mariborskih delavcev temelji na razlikah, ki so bile opazne v oblačilnem videzu delavcev na eni in meščanov na drugi strani. Na oblačilni videz delavcev in njihovih družin so močno vplivale oblačilne navade meščanov in njihova oblačilna moda, dokončno pa ga je določal gmotni položaj in osebni odnos posameznika do oblačenja. Poglavje obsega še ugotovitve o običajnih načinih vzdrževanja oblačil, o njihovem nabavljanju in o oblačilnih sestavinah glede na njihovo delovno ali praznjo namembnost.

Posebno poglavje je posvečeno družinskemu proračunu in sestavi delavskih družin. Kupna moč in način razporejanja prihodkov sta bila v dobršni meri odvisna od višine zaslužkov, ki so se razlikovali po posameznih industrijskih obratih. Znotraj delavskih družin je avtorica obravnavala tudi položaj oziroma vlogo posameznih družinskih članov; pri vzgoji delavskih otrok ugotavlja pogosto zgodnje navajanje na delo, samostojnost ali kar prepuščenost samim sebi.

Od družinskih šeg in navad so obravnavane okoliščine, običajne ob rojstvu in krstu delavskih otrok, spoznavanju zakonskih partnerjev ter ob poroki, smrti in osebnih praznikih delavcev ali njihovih družin. Od šeg in navad življenjskega cikla poglavje prehaja še na letne praznike, ki so jih praznovale delavske družine.

Zdravstveno stanje delavcev in njihovih družin je avtorica v posebnem poglavju navezala na vrsto ugotovitev o najpogostejših boleznih, poškodbah pri delu, načinih zdravljenja in o življenjski dobi delavcev. Ugotovitve je podkrepila z ustreznimi podatki iz virov, kot so bolniške knjige, mrliške knjige ali pa knjige šolskih zavodov.

Med načini izrabe prostega časa delavcev so našteti izletništvo, obiskovanje veselic, gostiln, plesov pa tudi članstvo v društvih, gojenje športa in podobno. Delavci in njihove družine so si prosti čas privoščili bolj ali manj le ob nedeljah. Mnogo oblik izrabe prostega časa, običajnih za mestno življenje, pa delavski sloji praktično niso poznali (obiskovanja kavarn, promenad in promenadnih koncertov, opernih in gledaliških predstav).

Glede odnosa do širše družbene skupnosti opaža Godinova pri izbrani socialno-profesionalni skupini slabo (politično) organiziranost in strpen odnos do okolice in lastnih razmer. Poleg političnega delovanja obravnava tudi vpliv cerkve in šolstva ter odnos do drugih nacionalnih skupin.

Samostojen del obravnave je posvečen tudi prizadevanjem in rezultatom raziskovanja delavske kulture v domači in tuji (češki, slovaški, poljski, švedski, avstrijski in zahodnonemški) etnološki in zgodovinski literaturi.

Toliko kot poročilo o izdanem delu. V splošnem lahko publikaciji Iz mariborskih predmestij Maje Godina priznamo vsebinsko in oblikovno ličnost in "čistost". Konceptualno se zdijo stvari prepričljivo na mestu. Nobeno izmed poglavij ni odvečno ali pretirano v primerjavi z ostalimi. Tudi ni podatkov, ki bi bili le "okrasno pripeti" (zaradi večjega "učinka"), ampak se funkcionalno dopolnjujejo v celoto.

Posrečena je tudi izbira citatov informatorjev za naslavljanje poglavij in določnejših podnaslovov, ki razlagajo temo poglavja. Način spominja na nedavno izšlo publikacijo etnologinje Brede Čebulj-Sajko (Med srečo in svobodo. Avstralski Slovenci o sebi. Ljubljana 1992.) in pomeni osvežitev v

strokovni literaturi, ki je večkrat prenasičena z ustaljenimi obrazci. Oblikovno (knjigo je opremil Darko Golija, tehnično oblikovala pa Vesna Orgulan) je knjiga prijetna, skladna in nevsiljivo sveža.

Kot prispevek k slovenski etnologiji je raziskava Maje Godina nesporno dovolj pomemben člen v raziskovanju delavske kulture pri nas, ki ga ne bo mogoče prezreti ob kasnejših raziskovanjih istih ali širših časovnih, socialnih ali krajevnih danosti.

Janja Žagar

BREDA ČEBULJ-SAJKO, *MED SREČO IN SVOBODO* - Avstralski Slovenci o sebi, samozaložba, Ljubljana 1992, 250 str.

450

Knjiga *Med srečo in svobodo - Avstralski Slovenci o sebi* etnologinje mag. Brede Čebulj-Sajko je rezultat avtoričinih desetletnih raziskovalnih prizadevanj pri raziskovanju načina življenja, etnične in kulturne identitete ljudi, ki jim doma pravimo slovenski izseljenci na avstralski kontinent, katerih življenjske zgodbe v pričujoči knjigi pa nam govorijo o načinu življenja povojnih priseljencev v avstralsko družbo.

Kdor je knjigo že prebral, menim, da bo lahko pritrdil oceni, da je avtorica z njo objavila doslej temeljno raziskovalno študijo znotraj tistega dela raziskav v slovenski etnologiji, katerih raziskovalni predmet je način življenja in identiteta izseljencev s slovenskega etničnega prostora.¹

Knjižne izdaje etnološkega raziskovanja etnične in kulturne identitete slovenskih priseljencev v druga državna in kulturna okolja, ki jih je slovenska etnologija ponudila že doslej, so kljub njihovi nesporni kvaliteti (Sulič, Slavec, Cajnko) vendarle rezultat dodiplomskega raziskovanja študentov Oddelka za etnologijo na Filozofski fakulteti v Ljubljani. So rezultat za knjižno objavo prirejenih diplomskih nalog, ki so nastale na pobudi za raziskovanje znotraj dveletnega seminarja za etnološko raziskovanje slovenskega izseljenstva, ki ga je na fakulteti pred desetletjem vodila mag. Mojca Ravnik.

Knjiga *Med srečo in svobodo* je rezultat nadaljnih raziskovalnih prizadevanj mag. Brede Čebulj-Sajko, ki se je po diplomi² v Avstralijo še vračala (1984 /85, 1991) in se tam neposredno seznanjala ne le z načinom življenja avstralskih Slovencev v Sydneyju, Canberri, Wollongongu in Melbournu, ampak se je na Univerzi v Sydneyju in Canberri seznanjala tudi z avstralskimi migracijskimi, etničnimi in interdisciplinarnimi (zgodovinsko- antropološko- sociološkimi) študijami. Veliko raziskovalne energije je posvetila novim metodološkim raziskovalnim možnostim in nam tako ponudila knjigo, ki ni zanimiva le zaradi vsebine, ampak tudi zaradi metodologije. Prav zaradi metodološkega pristopa, nadalje zaradi obsežne bibliografije, ki bo lahko koristila vsakomur, ki se ukvarja s podobno tematiko (obsega tudi zajeten sklop pregledanega periodičnega in časopisnega gradiva, arhivskega gradiva od 18.stoletja do danes pri nas in v Avstraliji), kot tudi zaradi literarne razsežnosti življenjskih zgodb, ki so jih avtorici pripovedovali njeni informatorji, je knjiga že dosegla širši krog bralcev med slovenskimi etnologi in med bralci nasploh. Posebnega pomena pa je knjiga prav gotovo za avstralske Slovence same.